

Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“,
Шумско газдинство „Ужице“ Ужице
Телефон: 031/3516-133; факс: 031/3519-478
Николе Пашића 40, Ужице
Број: 2631
Датум: 02.04.2025. године

ПРЕДЛОГ ПЛАНА УПРАВЉАЊА
СТРОГИМ РЕЗЕРВАТОМ ПРИРОДЕ „ТЕСНЕ ЈАРУГЕ“
за период 2026 - 2035. године

Ужице, март 2025. године

Садржај

Редни број поглавља	Назив	Број стране
	Увод	3
1.	Приказ главних природних и створених вредности и природних ресурса СРП „Тесне Јаруге“	5
2.	Оцена стања животне средине СРП „Тесне Јаруге“	9
3.	Преглед активности, делатности и процеса који представљају факторе угрожавања СРП „Тесне Јаруге“	10
4.	Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја СРП „Тесне Јаруге“	10
5.	Анализа и оцена услова за остваривање дугорочних циљева заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја СРП „Тесне Јаруге“	12 32
6.	Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности СРП „Тесне Јаруге“	13
7.	Приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада СРП „Тесне Јаруге“	15
8.	Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу СРП „Тесне Јаруге“	16
9.	Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта у СРП „Тесне Јаруге“	16
10.	Активности на промоцији вредности СРП „Тесне Јаруге“	17
11.	Студијска (истраживачка), програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности на заштити, очувању и унапређењу и одрживом развоју СРП „Тесне Јаруге“	18
12.	Сарадња са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности на подручју СРП „Тесне Јаруге“	19
13.	Активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјекти реализације плана управљања и начин оцене успешности његове примене СРП „Тесне Јаруге“	19
14.	Финансијска средства и материјалне претпоставке за извршење поверених послова управљања СРП „Тесне Јаруге“	21
15.	Финансијски план СРП „Тесне Јаруге“	
	Фото документација ЈП „Србијашуме“	

Увод

Влада Републике Србије донела је Уредбу о проглашењу Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ („Службени гласник РС“ број 72/15). Део шумског комплекса планине Јелова Гора у западној Србији стављен је под заштиту као Строги резерват природе „Тесне јаруге“ и сврстан је у II категорију заштите као заштићено подручје регионалног, односно великог значаја.

Влада Републике Србије управљање је поверила Јавном предузећу за газдовање шумама „Србијашуме“ Београд. Послове непосредног управљања Строгог резерват природе „Тесне Јаруге“ на терену спроводи део Јавног предузећа за газдовање шумама „Србијашуме“, Шумско газдинство „Ужице“ Ужице.

Сагласно члану 7. Уредбе о проглашењу Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“, Јавно предузеће за газдовање шумама „Србијашуме“ коме је поверено управљање заштићеним подручјем има обавезу, између осталог, доношења Плана управљања.

СРП „Тесне Јаруге“ стављен је под заштиту ради очувања букове шуме у долини Околишке реке која је прекривена различитим врстама тресетних маховина (*Sphagnum ssp.*), хибрида обичне брезе (*Betula pendula*) и маљаве брезе (*Betula pubescens*), ретке и угрожене врсте и бореалног реликта, као и реликтне врсте папрати ребраче (*Blechnum spicant*).

Резерват „Тесне Јаруге“ представља једну затресављену површину формирану у окружењу букових шума. Тресава и мочварна земљишта били су предмет истраживања многих научника. Први пут је стављена под заштиту решењем број 02-6268 од 13.12.1968. године, које је донела Скупштина општине Бајина Башта, на предлог Републичког завода за заштиту природе у Београду, актом број 01-701/1 од 23. јула 1968. године као строги природни резерват под називом „Тесне Јаруге“.

Решењем из 1968. године заштићен је редак примерак тресаве, прекривене разним врстама маховина-тресетница *Sphagnum spp.* и другим врстама тресетница, као и реликтном врстом папрати *Blechnum spikant*. У свом доњем делу тресава прелази у влажну травнату заједницу брчка *Nardus stricta-Nadretum* која лежи на старим тресетним слојевима. На самон рубу резервата је заједница црне јове *Alnetum glutinosae*.

Према Закону о заштити природе План управљања заштићеним подручјем је документ којим субјекат задужен за управљање заштићеним подручјем планира: мере и активности заштите, очувања, унапређења и коришћења заштићеног подручја, смернице и приоритете за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице уз уважавање потреба локалног становништва.

План управљања Строгим резерватом природе „Тесне Јаруге“ за период 2026-2035. године представља други десетогодишњи плански документ.

Управљач доноси план управљања за период од десет година, на који сагласност даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине, у складу са актом о заштити који је донела Влада Републике Србије.

План управљања СРП „Тесне Јаруге“ за период 2026-2035. године урађен је у складу са чланом 53. Закона о заштити природе („Службени гласник РС“ бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18.- др.закон и 71/21) и Уредбом о проглашењу Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ („Службени гласник РС“, број 72/15).

План управљања се остварује кроз годишње програме управљања, којима се детаљно и прецизно дефинишу задаци, радови и активности, организациони и материјално-финансијски услови њиховог извршења.

Правни основ за израду Плана управљања СРП „Тесне Јаруге“ за период од 2026-2035. године су чланови 68. (прописује обавезу управљача да изради план), 52. и 53. (прописује садржину плана) Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Србије“, број 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18.- др.закон и 71/21).

План је урађен у складу са:

- Законом о заштити природе („Службени гласник Републике Србије“, број 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18.- др.закон и 71/21);
- Законом о водама („Службени гласник Републике Србије“, број 30/10, 93/12 и 101/16);
- Законом о шумама („Службени гласник Републике Србије“, број 30/10, 93/12 и 89/15 и 95/18.- др.закон);
- Законом о заштити животне средине („Службени гласник Републике Србије“, број 135/04, 36/09, 36/09.- др.закон, 72/09, 43/11, 14/16, 76/18 95/18.- др.закон и 94/24);
- Законом о дивљачи и ловству („Службени гласник Републике Србије“, број 18/10 и 95/18. – др.закон);
- Законом о заштити од пожара („Службени гласник Републике Србије“, број 111/09, 20/15, 87/18 и 87/18 –др.закон);
- Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник Републике Србије“, број 102/07);

- Просторним планом Републике Србије 2010-2014-2020 („Службени гласник Републике Србије“, број 88/10);
- Студијом заштите Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ (Завод за заштиту природе, 2015.године);
- Решењем о условима заштите природе за израду Плана управљања СРП „Тесне Јаруге“ за период 2026-2035. године (акт 000394714 2025 14850 004 005 501 106 од 10.03.2025. године), које је издало Министарство заштите животне средине;
- Основом газдовања шумама за Газдинску јединицу „Јелова Гора“ (2017-2026. године);
- Водопривредном основом Србије („Службени гласник Републике Србије“, број 11/02);
- Стратегијом управљања водама на територији Републике Србије до 2034. године („Службени гласник Републике Србије“, број 3/17).

1. ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ И ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

Строги резерват природе „Тесне Јаруге“ налази се у западној Србији, на подручју планине Јелова Гора. До резервата се долази тврдим шумским путем, којим се долази до раскрснице на месту званом „Околишта“, удаљеном око 4 km од шумарске куће на Јеловој Гори. Природно добро се састоји од једне физичке целине која одговара 8/f, 9/b и 10/g. одељењу Газдинске јединице „Јелова Гора“. На око 10 m од шумског пута, кроз букову шуму, налази се Околишка река и резерват „Тесне Јаруге“ и пружа се долином Околишке реке ширином око 10 m и има правац исток-запад. Укупна површина заштићеног подручја је 2,92 ha. Административно припада Златиборском округу, општини Бајина Башта, КО Заглавак. Обухвата део парцеле 58/1, која се води као шумско земљиште. Власништво у оквиру заштићеног подручја је државно, а користи га ЛП „Србијашуме“, ШГ „Ужице“ Ужице, ШУ Ужице. Надморска висина је од 930 до 950 m.

Геолошке одлике

Геолошку подлогу подручја према геолошкој карти Србије сачињавају кристаласти шкриљци слабог и нижег кристалитета. Геолошки слојеви подручја су пермо-карбонске старости. Састоје се од кварца, лискуна и хлорита а глине у мањем проценту. Зато се на њима образују песковита земљишта. Шкриљасте су структуре и релативно брзо се распадају.

Педолошке одлике

На подручју Јелове Горе у највећој мери развијена су смеђа скелетоидна земљишта на палеозојским шкриљцима. Кисело смеђе земљиште представља најраспрострањеније земљиште на подручју Јелове Горе и чини га матични супстрат израђен од киселих силикатних стена. Тресетна и полутресетна земљишта на подручју Јелове Горе јављају се локално и не заузимају велике површине. Кисело смеђа земљишта, као најраспрострањенија земљишта на Јеловој Гори имају висок еколошко-производни потенцијал, док тресетна земљишта имају мању еколошко – производну вредност.

Хидролошке одлике

Јелова Гора највећим делом рељефа између Ђаковог камена и Зеленике чини две велике вододелнице између Моравског и Дринског слива. У Дрински слив отиче мањи проценат водне мреже, а главна водена маса путем четири речна тока одлази преко Скрапежа и Лужнице у Западну Мораву. Хидрографски, подручје Јелове Горе није јако, али је прилично развијено. Већи водотоци су око главног дела масива, док су по самом масиву заступљени углавном само мањи потоци и речице.

Климатске одлике

Јелова Гора према климатској реонизацији Србије и Црне Горе припада III климатском реону, подреону Е. Овај реон се одликује климом која има изразите континенталне карактеристике, али се осећа и комбиновани утицај Средоземног и Јадранског мора. Подреон Е, услед утицаја надморске висине, облика рељефа и смањеног трајања сунчевог сјаја, има ниже температуре. Лета су доста топла, а зиме умерено хладне. Према подацима са полигонске станице Јелова Гора за период 1993-2002. године која се налази на 833 m надморске висине средња годишња температура ваздуха на Јеловој Гори у посматраном периоду износи 9,5 °C. Средња максимална месечна температура ваздуха на Јеловој Гори је у августу и износи 19,3 °C, а средња минимална је у јануару и -0,1 °C. Средња годишња сума падавина на истраживаном локалитету у посматраном периоду, износи 786,4 mm, што је довољна количина атмосферских талоба за правилан развој шумске вегетације.

Вегетацијске и флористичке одлике

Тресава „Тесне Јаруге” се формирала у одређеним историјским условима, карактеристикама рељефа и мезоклиме планинске речне долине око Околишке реке на местима где се вода прелива и плави, односно где се задржава у подлози која је засићена водом. Мезоклима локалитета одликује се већим степеном релативне влажности и нижим температурним екстремима. Оваква подлога се одликује карактеристичном флором и вегетацијом.

Тресетна и полутресетна земљишта на подручју Јелове Горе јављају се локално и не заузимају велике површине. Њихова појава је везана за услове прекомерног влажења, углавном за депресије, при чему ова земљишта заузимају влажне депресије и мочваре. Кисела смеђа земљишта, као најраспрострањенија земљишта на Јеловој гори имају висок еколошко-производни потенцијал, док тресетна земљишта имају мању еколошко-производну вредност. Данас су оваква станишта веома ретка, имају изузетан значај и свако угрожавање оваквих

екосистема прети њиховом изумирању.

Утицајем различитих фактора дошло је до одређених измена у распореду вегетације, нарочито висинском, тако да су неке од заједница измењене, као што се чиста букова заједница (*Fagetum montanum*) проширила на рачун мешовите заједнице јеле и букве (*Abieto – Fagetum*).

У унутрашњости букове шуме формирала се мала сфагнумска тресава која је превасходно условљена оцедним водама, односно задржавањем воде у подлози. Нешто већи тресавски комплекс разбијен је у поплавној долини Околишке реке.

Најзначајнији тип вегетације тресаве „Тесне јаруге“ представљају заједнице сфагнумских маховина (*Sphagnetum spp.*). Заједнице сфагнумских маховина се дуж Околишке реке налазе фрагментирано распоређене, а у вези са варирањем локалних еклошких услова (пре свега варирањем количине воде у подлози). На малом простору са заједницама сфагнумских маховина мозаично се смењују и друге заједнице влажних станишта, пре свега заједнице типа *Scirpetum silvatici*. Према Тешићу (1979), овде се среће неколико врста сфагнумских маховина, а тресет показује киселу реакцију. Дебљина полутрсетних наслага је 40-60 см. Уочљиво је да се под антропогеним утицајем мењају хидролошке прилике на станишту па се и тресавска вегетација полако смењује вегетацијом влажних ливада. На појединим местима где је израженија делатност човека јављају се и заједнице рудералног типа са обилним присуством коприве (*Urtica dioica*).

Друга, мања сфагнумска тресавица налази се дубоко у унутрашњости букове

шуме и окружена је брезом (*Betula pubescens* x *Betula pendula*) и стабала јове (*Alnus glutinosa*). На самој тресави уочљиво је да се она налази на завршном ступњу сукцесивног развоја према заједницама влажних ливада (*Molinietum caeruleae*). На овом месту се бележи новооткривено налазиште хибрида обичне и маљаве брезе. За разлику од честе врсте обичне брезе, маљава бреза која се још назива и тресавска бреза поуздано је утврђена само за Власинску тресаву. У питању је реликтна врста која на Балканском полуострву достиже најјужније границе свог ареала у Европи. На тресави се поред више мањих стабала брезе може уочити и присуство једне алохтоне врсте петоигличног бора – хималајског боровца *Pinus excelsa* Wall. Спрат жбуња као и спрат приземне флоре је редак. На местима где је јаче отворен склоп јављају се густе вреже купине (*Rubus hirtus*) које потпуно прекривају земљиште, као и врсте: *Blechnum spicant*, *Equisetum silvaticum*, *Oxalis acetosella*, *Athyrium filix foemina*, *Nephrodium filix mass.* Ребрача (*Blechnum spicant*) реликтне старости. Масовно присуство боровнице (*Vaccinium myrtillus*) на појединим местима дуж ивице тресаве указује да је данашња чиста букова шума секундарног порекла, односно да је антропогено условљена.

На граничним деловима резервата и ивицама тресавских површина дуж Околишке реке јављају се групације црних јова (*Alnus glutinosa*).

Фаунистичке одлике

Највреднија станишта са аспекта заштите фауне птица су букове шуме. На ширем подручју резервата евидентиране су заштићене врсте орнитофауне. Од птица треба издвојити мишара (*Buteo buteo*), кукавицу (*Circus canorus*), шумска сова (*Strix aluco*), средњи детлић (*Dendrocopos medius*), сива мухарица, дугокљуни пузић, шљука, сеница, шева итд.

Већи број врста птица које се редовно виђају на подручју Јелове Горе су строго заштићене Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Слижбени гласник РС” бр.05/10, 47/11, 32/16 и 98/16).

Од осталих животињских врста на ширем подручју резервата присутни су: видра (*Lutra lutra*), хермелин (*Mustela erminea*), ласица (*Mustela nivalis*), срна, зец, куна, јазавац, веверица, сиви пух итд.

Створене одлике

Ово брдско-планинско подручје, на раскрсници путева, са привредним, здравственим, културним и спортским центром, градом Ужице, удаљено је око 200 km од Београда и 40 km од Бајине Баште. Јелова Гора се простире на подручју три општине: Ужице, Бајина Башта и Косјерић.

Волујац, Рибашевина, Буар, Гостионица, Дубоко и Каран су насеља на обронцима Јелове Горе и припадају територији општине Ужице. Претежно су сточарска, воћарска, сточарско-ратарска сеоска насеља разбијеног типа. На подручју Јелове Горе поред природних лепота, постоје и многи сакрални културно-историјски објекти. Најзначајнији су: Бела црква у селу Карану, 16 km северно-источно од Ужица, задужбина Жупана Петра Брајана која припада типу споменика Рашке школе и „Споменик Кадињача“, културно-историјски споменик на 14 km западно од Ужица,

на месту где се додирују обронци планине Таре и Јелове Горе, посвећен је борцима Радничког батаљона који су изгинули на овом месту 1941. године.

2. ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

На простору резервата нема довољно података о дејству и штетним факторима због загађивања ваздуха, воде и земљишта који доводе до промена физичких и хемијских карактеристика животне средине подручја.

Строги резерват природе под заштитом је од 1968. године, изузет је из газдовања и експлоатације и тако сачуван у свом исходном облику. Шире подручје резервата одликује се високим степеном пошумљености, slabим утицајем човека и удаљеношћу од градских и привредних центара.

Општа оцена стања животне средине овог заштићеног подручја може се оциенили као висока због слабог утицаја човека и специфичних природних одлика.

3. ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ, ДЕЛАТНОСТИ И ПРОЦЕСА КОЈИ ПРЕДСТАВЉАЈУ ФАКТОРЕ УГРОЖАВАЊА

Природна дешавања у односима чинилаца животне средине (вода, ваздух, сунчева светлост и др.) у дужем временском периоду остављају видног трага на резерват и манифестују се променама у резервату и око њега.

- Један од битних фактора који утичу на опстанак тресаве је вода. Тресави је условљена сталним или периодичним влажењем, специфичном вегетацијом и специфичним земљишним процесима (делимичним разлагањем органске материје у анаеробним условима). Природни процеси сукцесије, као и промена нивоа воде и влажности у појединим деловима тресаве довела је до постепене измене састава и структуре биљних заједница.
- Услед сече и крчења околних шумских процеса (планинске шуме букве) којим је окружена тресави, долази до промене влажности и испаравања, као и режима осветљавања што погодује развоју вегетације типа влажних ливада.
- Промена нивоа воде утиче директно на опстанак тресаве. У појединим деловима тресаве ниво воде се променио у односу на период прве заштите односно од настајења до данас. Угроженост од мањка воде је довела до

стварања секундарне вегетације која настаје зарастањем и постепеним исушивањем тресаве.

- На простору тресаве примећено је присуство подмлатка алохтоне врсте петоигличавог бора хималајског боровца *Pinus excelsa*, који је доспео из вештачки подигнутих састојина.

4. ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Заштита природног добра - Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ проистекла је из специфичности тресаве и вредновања њених особености. У нашим крајевима очуване тресаве су реткост и имају изузетан значај (историјски, вегетацијски, флористички, научни и др.).

Општи концепт заштите Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ заснива се на законским основама и досадашњим искуствима у управљању овим заштићеним подручјем које се под заштитом налази од 1968. године.

Заштићено подручје треба да се користи за стручна истраживања и праћења, како у погледу његовог несметаног даљег развоја, такође и у погледу проширења његовог станишта.

Са заштићене површине може се сакупљати квалитетно семе, као вредан генофонд и основа за производњу квалитетног садног материјала, који би се користио за пошумљавање његових некадашњих станишта, као и за подизање нових површина.

Концепт уређења и коришћења у самом резервату сводио би се на неопходно привремено присуство људи и опреме за научна истраживања, као и ограничене туристичке посете, под контролом и у организацији Управљача.

Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења СРП „Тесне Јаруге“ огледају се у:

- очувању локалитета резервата;
- заштити и очувању станишта тресаве са сфагнумским маховинама и карактеристичним пратећим биљним и животињским светом;
- сталном праћењу стања флоре и фауне (мониторинг);
- подстицању делатности образовања (едукација);
- промовисању природних вредности подручја, популаризацији заштите станишта и врста и др.

План управљања СРП „Тесне Јаруге“ карактерише принцип строге заштите. Циљ је да се овај јединствени резерват са јединственом флором и фауном очува у што изворнијем облику, а слободно се може рећи да је током дуготрајног периода заштите и очуван захваљујући веома малом антропогеном утицају и нису до сада имале негативне последице на ово заштићено подручје.

С обзиром да се заштићено подручје налази у оквиру еколошке мреже Републике Србије, еколошки значајног подручја „Тесне Јаруге“, заштита дела еколошке мреже обезбеђује се спровођењем прописаних мера заштите, у складу са Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник РС“, број 102/10) а то су:

- забрана уништавања и нарушавања станишта, као и уништавања и узнемиравања дивљих врста;
- забрана промена намена површина под природном и полуприродном вегетацијом (ливаде, пашњаци, тршћаци итд.);
- забрана промене морфолошких и хидролошких особина подручја од којих зависи функционалност коридора;
- спречавање и смањење, односно контрола и санација свих облика загађења.

5. АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ДУГОРОЧНИХ ЦИЉЕВА ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Дугорочни циљеви заштите, очувања, унапређења и одрживог развоја СРП „Тесне Јаруге“ су:

- ✓ просторно дефинисање посебних природних и створених вредности;
- ✓ заштита свих елемената животне средине по високим или највише могућим еколошким стандардима;
- ✓ стимулисање одрживог развоја;

За реализацију дугорочних циљева СРП „Тесне Јаруге“ морају се створити претпоставке и обезбедити услови и то по приоритетима:

- **Доношење планске и програмске документације:** сагласно Уредби о проглашењу СРП „Тесне Јаруге“ управљач ће донети неопходна управљачка документа, односно: План управљања за период 2036-2045. године, Извештај о реализацији плана управљања за период 2026-2035. године, годишње програме управљања СРП „Тесне Јаруге ” и извештаје о остваривању годишњих програма управљања СРП „Тесне Јаруге ”.
- **Организационо, кадровско и техничко опремање управљача:** непосредни послови управљања спроводиће се преко Шумског газдинства „Ужице“ из Ужица. Чување СРП „Тесне Јаруге“ вршиће чувар шума и заштићеног подручја у ШУ Ужице, који је у складу са законским прописима положио стрчни испит, који је опремљен службеном униформом и поседује службену легитимацију. Чувар СРП „Тесне Јаруге“ је истовремено и чувар СРП „Зеленика“ и СРП „Изнад Таталије“. Управљач има вишедеценијско искуство у управљању заштићеним подручјима и у наредном планском периоду планира се унапређење рада у смислу стручног усавршавања постојећих кадрова,

унапређења у техничком и технолошком смислу кроз набавку опреме и савремених средстава рада.

- **Међусобна сарадња и комуникација са корисницима простора** у непосредном окружењу СРП „Тесне Јаруге”, локалном самоуправом и Министарством заштите животне средине.
- **Учешће и подршка научних и истраживачких институција:** с обзиром на разноврсност биодиверзитета, подручје СРП „Тесне Јаруге” може бити предмет истраживања од стране бројних научних и истраживачких институција и зато ће управљач настојати да у наредном периоду заједнички ради са свим тим институцијама као и да заједнички дефинишу предмете и поља истраживања.
- **Обезбеђење финансијских средстава** – подразумева трајно и стабилно финансирање Плана управљања на основу Закона о заштити природе и Уредбе о проглашењу СРП „Тесне Јаруге”. Овај услов мора бити испуњен у целости како би се сви планирани циљеви испунили. Према садашњем стању средства за реализацију Плана управљања, односно годишњих програма управљања обезбеђују се кроз средства суфинансирања од стране Министарства заштите животне средине и из средстава управљача (из обављања делатности газдовања шумама).
- **Еколошки услови**, који подразумевају висок квалитет чинилаца животне средине и поштовање стандарда тог квалитета, очуваност природних вредности, смањен ризик од акцидената.

6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

Концепција, односно стратегија заштите и развоја Строгог резервата природе „Тесне Јаруге“ треба да дефинише правце заштите и развоја овог заштићеног природног подручја тако да се остварују одређени принципи и то: принцип очувања, заштите и унапређења биодиверзитета, принцип дугорочног планирања, принцип интегрално развојне заштите која подразумева детаљну разраду система финансирања заштите и развоја, обезбеђивање дугорочних координираних научних и стручних истраживања, сталну обуку кадрова који раде на пословима управљања заштићеним природним добрима као и нормативно регулисање управљања заштићеним природним добрима.

Приоритетне активности су:

- **Заштита СРП „Тесне Јаруге”:** основни и трајни задатак управљача је чување СРП „Тесне Јаруге” и спровођење прописаног режима заштите утврђеног актом о проглашењу, односно предузимање мера и извршење

послова на обезбеђењу унутрашњег реда (чување, одржавање чистоће и уредности и др.) и обележавању заштићеног подручја. За обављање ових послова управљач је организовао службу чувања у складу са Правилником о унутрашњем реду и чуварској служби СРП „Тесне Јаруге“ („Службени гласник Републике Србије“, број 32/16) и Правилником о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Службени гласник РС“, број 85/09); на пословима чувања запослен је један чувар шума и заштићеног подручја;

- **Израда неопходне планске и друге документације:** управљач има обавезу доношења Плана управљања за период од 10 година, Извештаја о остваривању десетогодишњег плана управљања, Годишњег програма управљања и Извештаја о остваривању годишњег програма управљања. Сагласност на ова акта даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине и обавеза доношења регулисана је Законом о заштити природе и Уредбом о проглашењу СРП „Тесне Јаруге“. Управљач је истовремено и корисник шума и има обавезу доношења Основе газдовања шумама за Газдинску јединицу „Јелова Гора“ (2027-2036);
- **Обележавање СРП „Тесне Јаруге“:** управљач је у претходном периоду обележио заштићено подручје у складу са Правилником о обележавању заштићених природних добара („Службени гласник РС“, број 30/92, 24/94 и 19/96), а у наредном планском периоду планираће се обнављање граница и ознака, односно табли за обележавање заштићеног подручја;

- **Одржавање уредности и чистоће:** управљач ће планирати активности на одржавању уредности и чистоће у приступном делу заштићеног подручја односно активности на уклањању отпада са простора непосредног окружења СРП „Тесне Јаруге”;
- **Заштита од пожара:** у области заштите од пожара, управљач ће сагласно Закону о заштити од пожара и Закону о ванредним ситуацијама, урадити неопходна планска документа, предузимати превентивне мере у области заштите шума од пожара и унапређивати сарадњу са МУП Србије, Сектором за ванредне ситуације, Одељењем за ватрогасно-спасилачке јединице. Јавно предузеће „Србијашуме“, сагласно Закону о шумама, израђује План заштите шума од пожара, којим су дефинисане превентивне мере заштите од пожара, материјално-техничко опремање за брзо и ефикасно гашење шумских пожара, оперативни планови и карте за потребе организовања акција гашења шумских пожара. Планира се постављање и обнављање табли ознака, односно обавештавања о забрани ложења ватре, организовање дежурства и појачани надзор чувара у критичним периодима за појаву шумских пожара, а све у циљу благовременог откривања пожара и адекватне интервенције;
- **Праћење стања природних вредности:** подразумева активности и мере: редовно праћење промена које се могу појавити на целом подручју, односно у границама заштићеног подручја, посебно постојање подмлатка алохтоне врсте – хималајског боровца; отклањање фактора угрожавања тресавског екосистема; праћење здравственог стања шума (у смислу праћења промена), извештавања надлежних институција, а у изузетним случајевима спровођења активности на унапређењу стања, уз прибављено мишљење Министарства заштите животне средине; дендрометријска мерења стабала за одељења 8/f, 9/f и 10/g (тотални премер);
- **Промоција и презентација вредности и значаја СРП „Тесне Јаруге”:** управљач ће самостално и у сарадњи са научно-истраживачким институцијама промовисати вредности заштићеног подручја;
- **Ажурирање базе података:** ЈП „Србијашуме“, односно непосредни управљач на терену Шумско газдинство „Ужице“ Ужице има успостављену базу података у функцији управљања заштићеним подручјима, а планира се њено константно ажурирање;
- **Заштита флоре, фауне и природних вредности:** у циљу заштите флоре и фауне, управљач ће вршити стални мониторинг у сарадњи са Заводом за заштиту природе Србије и Институтом за шумарство. Мере заштите живог света и биолошке разноврсности спроводиће се путем редовних контрола и спречавања коришћења истих. Успостављени режим заштите искључује све облике коришћења на заштићеном подручју као и коришћење шума.

7. ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКОГ И ОБРАЗОВНОГ РАДА

У циљу сталног унапређења и што стручнијег и квалитетнијег управљања заштићеним подручјем неопходно је вршити стална истраживања. У овом смислу, управљач се највише ослања на опште смернице у испуњавању задатака научно-истраживачког рада и на релевантне научне установе, а пре свега на стручне екипе Завода за заштиту природе Србије.

Научно-истраживачка активност огледаће се у праћењу и спровођењу различитих истраживања са нарочитим освртом на следеће биљне врсте: *Sphagnum sp.* (тресетне маховине), *Betula pubescens x B. Pendula* (хибрид маљаве и обичне брезе) и *Blechnum spicant* (ребрача).

Научно-истраживачке активности треба да су регулисане и усклађене са Планом управљања и Годишњим програмима, а резултати и документација истраживања треба да буду сачувани код управљача у бази података.

У циљу успостављања савременог система управљања заштићеним природним добром и стварања научно-стручне, информационо-документационе основе о стању и вредностима заштићеног подручја, а у сврху спровођења заштите и развоја, пружити логистичку подршку истраживачима који поседују решење министарства надлежног за заштиту животне средине и који поседују акт са условима заштите природе које издаје Министарство заштите животне средине, као и одговарајуће одобрење управљача, уз обавезно достављање података или публикованих резултата управљачу након завршетка истраживања.

Научно истраживачке активности реализоваће се у складу са могућностима и исказаним интересима стручњака и институција.

Задаци у оквиру образовно-васпитног рада реализоваће се кроз:

- презентацију и популаризацију природних и других вредности заштићеног подручја и то путем разних публикација, путем веб сајта;
- едукација ученика и студената у области заштите природних и створених вредности СРП „Тесне Јаруге“;
- подизање нивоа свести локалне заједнице у циљу очувања биодиверзитета на подручју Јелове Горе;
- организовање посета овом заштићеном простору, и др.

8. ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ НА ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ, РАЗВОЈУ И УРЕЂЕЊУ

Планиране активности у складу су са успостављеним режимом заштите и исте се односе на:

- очување вредности СРП „Тесне Јаруге“; научно-истраживачки рад и праћење стања природних реткости;
- обележавање и по потреби обнављање обележених граница заштићеног подручја на бази законских прописа, постављање и одржавање информативне табле, табли заштићеног подручја са режимом заштите и евентуално ознака упозорења које се односе на поштовање реда и начина понашања на заштићеном простору;
- научно-истраживачке активности: у планском периоду, у складу са интересовањем стручне јавности и могућностима, вршиће се научна истраживања из области биологије и шумарства;
- активности ради спречавања, сузбијања и отклањања последица штетног дејства биљних болести, инсеката, човека, елементарних непогода и других абиотичких и биотичких чинилаца;
- у случају нарушавања стања у резервату, спровођење мера активне заштите уз обавезно присуство стручних сарадника Завода за заштиту природе Србије;
- уређење приступа заштићеном подручју: одржавање стазе у дужини од 200 m која од асфалтног пута води до резервата.
- презентација и популаризација природних вредности;
- укључивање локалног становништва у планиране развојне и едукативне активности;
- активности у ловству: на простору заштићеног подручја забрањен је лов, али је ова привредна грана у функцији на околном шумском комплексу.

9. ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА

Строги резерват природе „Тесне Јаруге“ обухвата део шумског комплекса Јелове Горе државног власништва, који је уређен и плански дефинисан планским документима из области шумарства.

Да би се заштитиле темељне вредности на простору режима заштите I степена важе све забране и ограничења прописане одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС“, број 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 85/19-др.закон и 71/21) и Уредбе о режимима заштите („Службени гласник РС“, број 31/12), односно у I степену заштите забрањује се коришћење природних ресурса,

изградња објеката, било каквих радова и активности изузев радова и активности који су на ограничењу.

Режим заштите I степена ограничава радове и активности на:

- научна истраживања и праћење природних процеса;
- контролисане посете у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе;
- спровођење заштитних, санационих и других неопходних мера у случају пожара, елементарних непогода и удеса, појава биљних и животињских болести и пренамножавања штеточина;
- интервентне мере на заштити екосистема по посебним условима заштите природе;
- мере уклањања подмлатка хималајског боровца, као стране (алохтоне) врсте случајно доспеле са околних шумских култура на природна станишта.

Радови и активности који нису забрањени, као и радови за које се основано претпоставља да могу имати неповољне последице на заштићено подручје подлежу процедури процене утицаја на животну средину, уз обавезно прибављање сагласности односно акта о условима заштите природе у складу са Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр.36/09, 88/10, 91/10, 14/16, 85/19-др.закон и 71/21).

10. АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ

Полазећи од значаја који има СРП „Тесне Јаруге“ и планираних мера и активности на спровођењу заштите, коришћења и одрживог развоја заштићеног подручја, управљач планира следеће активности на промоцији природних и створених вредности СРП „Тесне Јаруге“:

- израда информативног материјала (публикација и тематских флајера);
- одржавање и унапређење интернет презентације у оквиру WEB презентације заштићених подручја којима управља ЈП „Србијашуме“;
- организовањем и учешћем у различитим акцијама поводом обележавања Дана заштите природе, Светског дана вода, Светског дана шума, Светског дана заштите биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине, Светског дана планина и др.
- обезбеђење учешћа јавности у доношењу планских докумената везаних за заштиту, развој и презентацију СРП „Тесне Јаруге“;
- обезбеђење доступности аката које доноси управљач, као што су Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби СРП „Тесне Јаруге” и др;
- организовање презентације о значају СРП „Тесне Јаруге” за ученике основних и средњих школа.

- организовање трибина и округлих столова, посвећених одређеним проблемима везним за заштиту, уређење, коришћење и одрживи развој СРП „Тесне Јаруге“;
- промоција вредности, кроз учешће у пројектима са организацијама цивилног друштва.

11. СТУДИЈСКА (ИСТРАЖИВАЧКА), ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ НА ЗАШТИТИ, ОЧУВАЊУ, УНАПРЕЂЕЊУ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ

Законом о заштити природе („Службени гласник РС“ број 36/09, 88/20, 91/10-исправка, 14/16, 95/18-др.закон и 71/21), детаљно су дефинисане обавезе Управљача по питању документације коју мора да уради (и уреди) за заштићено подручје. То су пре свега:

- План управљања заштићеним подручјем који се доноси на десет година;
- Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби за заштићено подручје;
- Годишњи програм управљања заштићеним подручјем за сваку годину;
- Извештај о остваривању годишњег програма управљања заштићеним подручјем.

За спровођење циљева и активности на заштити посебних природних вредности, заштити и коришћењу обновљивих природних ресурса потребна су и документа:

- Основа газдовања шумама за газдинску јединицу „Јелова Гора“ (2027-2036);
- Програм заштите строго заштићених и заштићених биљних и животињских врста.

Документација везана за научно-истраживачки рад и друге активности у оквирима Плана управљања, може да буде похрањена код Управљача уколико су исте спроведене, односно уколико постоји интресовање научних и других институција и организација а у складу са условима Министарства заштите животне средине.

12. ОБЛИЦИ САРАДЊЕ И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ

Јавно предузеће „Србијашуме“, од момента проглашења предметног подручја за национално заштићено природно добро, као управљач настојало је да оствари сарадњу са локалним становништвом, локалном самоуправом и другим корисницима подручја СРП „Тесне Јаруге“ и то ће бити приоритет у наредном планском периоду.

Основни циљ успостављања и одржавања односа јесте заштита подручја, поштовање одређених режима коришћења и стварање услова за бољи развој подручја у функцији заштите.

У циљу унапређења заштићеног подручја планира се сарадња са свим заинтересованим и надлежним субјектима и то:

- сарадња са надлежним министарствима;
- програмска сарадња са другим управљачима резервата у Србији;
- програмска сарадња са стручним установама (Завод за заштиту природе Србије, Институте, Факултети и др.)
- сарадња са месним заједницама и општинама Ужице и Бајина Башта.

Значајна сарадња и евентуално партнерство односи се посебно на планинарска друштва и еколошка друштва, која су у много чему компатибилна у очувању животне средине и заштити исте, као и управљачи заштићених подручја.

13. АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА

Јавно предузеће „Србијашуме“ Београд конципирало је План управљања СРП „Тесне Јаруге“ за период 2026-2035. године, према захтевима и задацима које треба да оствари сагласно Акту о проглашењу заштићеног подручја.

План управљања СРП „Тесне Јаруге“ за период 2026-2035. године остварује се кроз годишње програме управљања, којима се детаљно и прецизно дефинишу задаци, радови и активности, материјално-финансијски и организациони услови њиховог извршења.

Планирани задаци могу се груписати у 4 групе и то:

- 1. Трајни задаци:** чување, обезбеђење унутрашњег реда у СРП „Тесне Јаруге“, обележавање, одржавање и уређење СРП „Тесне Јаруге“, мониторинг природних вредности, научноистраживачки и образовни рад, промоција и презентација темелних вредности заштићеног подручја.
- 2. Хитни задаци:** израда планских и управљачких докумената, основа и планова из области шумарства; опремање и едукација чуварске службе; успостављања еколошке мреже и мониторинга и др.
- 3. Приоритетни задаци:** очување темелних вредности СРП „Тесне Јаруге“; одржавање базе података; спровођење образовно-промотивних активности; сарадања са заинтересованим странама и учествовање на семинарима, стручним скуповима и др.
- 4. Одложени задаци:** су задаци који ће се извршавати у дужем временском периоду, у области одржавања и унапређења СРП „Тесне Јаруге“.

План управљања СРП „Тесне Јаруге“ конципиран је по годинама и планираним видовима радова који се могу груписати у:

- 1. Израда планских докумената и аката која обухвата израду:**

- Плана управљања СРП „Тесне Јаруге“ (*субјект*: управљач; *динамика*: 2025. година и у 2034. години за наредни десетогодишњи период);
- Годишњи програм управљања СРП „Тесне Јаруге“ (*субјект*: управљач; *динамика*: сваке године се ради и то до 15. новембра текуће за наредну годину, уз обавезу доставе Министарству заштите животне средине на давање сагласности);
- Извештај о остваривању годишњег програма управљања СРП „Тесне Јаруге“ (*субјект*: управљач; *динамика*: сваке године се ради и то до 15. децембра текуће за наредну годину, уз обавезу доставе Министарству заштите животне средине);
- Шумских и других основа и планова газдовања природним ресурсима (*субјект*: управљач; *динамика*: 2026-2035. године).

2. Обележавање СРП „Тесне Јаруге“ што обухвата:

- Обележавање границе и одржавање обележених граница СРП „Тесне Јаруге“, односно њихово обнављање, постављање и обнављање ознака-табли и информативне табле (*субјект*: управљач уз помоћ, у суфинансирању Министарства заштите животне средине и сопствених средстава од обављања делатности, што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; *динамика*: 2026 – 2035. година).

3. Чување СРП „Тесне Јаруге“ што обухвата:

- Унапређење рада и опремања чуварске службе, сагласно Правилнику о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја (*субјект*: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства заштите животне средине и сопствених средстава од обављања делатности, што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; *динамика*: 2026 – 2035. година).

4. Уређење СРП „Тесне Јаруге“ што обухвата:

- Постављање и обнављање путоказа и уклањање смећа у приступном делу (*субјект*: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства заштите животне средине и сопствених средстава од обављања делатности, што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; *динамика*: 2026 – 2035. година).

5. Популаризација и презентација СРП „Тесне Јаруге“ што обухвата:

- Штапање флајера, лифлета (*субјект*: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства заштите животне средине и сопствених средстава од обављања делатности, што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; *динамика*: 2026 – 2035. година).

14. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА УПРАВЉАЊА

Сагласно планираним активностима и задацима, које треба да изврши управљач СРП „Тесне Јаруге”, у оквиру Плана управљања СРП „Тесне Јаруге“ за период 2026 - 2035. година, процењено је да су неопходна финансијска средства у износу од:

Период 2026-2035.	Учешће (рсд)			Свега (рсд)
	ЈП „Србијашуме“	Буџета РС	Накнаде	
	3.837.000	4.464.000		8.301.000
%	46,22	53,78		100,00

С обзиром да се План управљања СРП „Тесне Јаруге”, ради за период од 10 година, као и да је тешко у овом тренутку предвидети трошкове у десетој години примене Плана управљања, за сваку годину дате су пројекције видова радова које треба урадити сходно планираним циљевима, уз процену потребних финансијских средстава, полазећи од садашњих јединичних трошкова.

Финансирање заштићеног подручја, према члану 69. Закона о заштити природе, обезбеђује се из: средстава буџета Републике Србије, односно јединице локалне самоуправе; средстава Зеленог фонда Републике Србије; накнада за коришћење заштићеног подручја; прихода остварених од обављања делатности; средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе; донација, поклона и помоћи и других извора у складу са законом.

Део буџетских средстава обезбеђује се из субвенција за заштићена природна добра од националног интереса које се сваке године утврђују Законом о буџету Републике Србије и додељују управљачима заштићених подручја од националног интереса на основу посебне уредбе Владе.

Субвенције се додељују управљачима на основу програма управљања заштићеног подручја за сваку календарску годину на који министарство даје сагласност у складу са законом. Средства субвенција за 2026., 2027., 2028. и наредне године биће опредељена у оквиру лимита на разделу министарства надлежног за послове заштите животне средине.

Право на коришћење ових средстава имају сви управљачи заштићених подручја од националног интереса, односно национални паркови и заштићена подручја проглашена уредбом Владе. Управљачи подnose захтев за доделу субвенција Министарству надлежном за послове животне средине и са тим Министарством закључују уговор о висини и начину коришћења односно намени тих средстава.

Политика расподеле средстава субвенција, у оквиру укупних средстава утврђених Законом о буџету, подразумева да Управљач заштићеног подручја у једној години може добити већа средства а у другој мања, у зависности од значаја и приоритета субвенционисаних радова и активности, тако да та средства не

морају имати континуирани раст у десетогодишњем периоду. То значи да се лимити утврђени фискалном стратегијом на разделу министарства надлежног за послове животне средине, у оквиру кога су и средства субвенција, не морају нужно односити на појединачне кориснике субвенција, већ та средства појединим управљачима у некој години могу бити значајно умањена а другим повећана, уколико се ради о завршетку започетих или започињању нових пројеката који су од строгог интереса.

План управљања СРП „Тесне Јаруге”, спроводи се Годишњим програмом који садржи:

- послове и задатке који се непосредно спроводе у текућој години,
- динамику извршења програмираних радова, послова и задатака и
- неопходна финансијска средства за реализацију Годишњег програма управљања.

На Годишњи програм управљања СРП „Тесне Јаруге”, сагласност даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине.

Поред обезбеђења финансијских средства за реализацију Плана управљања неопходно је да:

- Управљач унапређује рад чуварске службе сагласно Правилнику о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја, Уредби о проглашењу СРП „Тесне Јаруге” и Правилнику о унутрашњем реду и чуварској служби СРП „Тесне Јаруге”;
- Управљач донесе управљачка документа (План управљања, Програм управљања и др.) и на иста добије сагласност надлежног министарства;
- Управљач оствари сарадњу и има помоћ у спровођењу прописаног режима заштите на подручју СРП „Тесне Јаруге”, од стране надлежних републичких инспекција за заштиту животне средине, шумарство, ловство и др.
- Програме и пројекте из области заштите, унапређења, промовисања и одрживог развоја СРП „Тесне Јаруге”, заједнички раде управљач и Завод за заштиту природе Србије, Министарство заштите животне средине, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Шумарски и Биолошки факултет и друге научне и истраживачке институције.

Предлог сачинили:

Драган Ђенић, дипл.инж.шум.

Светлана Баковић, дипл.инж.пољ.

Директор

ШГ „Миде” Миде

Иван Стајић, дипл.инж.шум.

Иван

